

Nagycsütörtök

Nagycsütörtök az Oltáriszentség szereztesének ünnepe, Jézus szenvedésének kezdete. *Bá tai* neve *csenkacsütörtök*. Ritkán *zöldcsütörtök* neve is hallható.

Nagycsütörtökön történt az ősegyházban a nyilvános bűnösök kiengesztelése. A vezeklők egész nagybőjtben itt, az előcsarnokban kérték a templomba menő híveknek érettük való imádságát. Később szinte napjainkig, a koldusok helye, tápaiasan *kúdú sok színje* volt, akik a nekik nyújtott almozsna fejében a hívek boldogulásáért, halottjaik üdvösségéért imádkoztak.

A hajdani vezeklők a templom előtt leborultak, majd a *Miserere*-zsolttárt énekelve, bevezették őket, kinyitván a templom minden ajtaját. Így fejezte ki az Egyház a teljes bűnbocsánatot.

Az egri egyházmegye 1509-ben megjelent Ordinarius-a még tartalmazza a nyilvános vezeklők nagycsütörtöki kiengesztelésének liturgiáját. Ez nyilván hazánk más püspökségeiben sem volt ismeretlen.

A nagycsütörtöki szentmise része a Krisztus tettére való emlékezés: az utolsó vacsorán, szeretetének jeléül megmosta tizenkét tanítványának lábát, sok miséző pap is így tesz. Az

utolsó vacsorára emlékező nagycsütörtöki szentmise végén Krisztus ruháitól való megfosztásának jelképét, az úgynevezett oltárfosztást végzi el a pap: ekkor minden díszeltávolítanak az oltárról, az oltáriszentséget pedig a pap egy külön erre a célra kialakított kápolnába viszi. A mise végén a hívek csendben, elbocsátás nélkül távoznak a templomból. Ettől kezdve húsvétig az egyház nem mutat be szentmisét.

Nagycsütörtök egyetlen nagymiséjén megszólal az orgona, a csengők, meg a harangok, hogy utána egészen nagyszombatig elhallgassanak. Népies kifejezéssel: *megsüketülnek*. „A harangok Rómába mennek” – a közismert szólás szerint, s legközelebb nagyszombaton szólalnak meg újra. A szertartásra hívogatás ezekben a napokban kerepeléssel történik.

A nagycsütörtöki glóriára megszólaló harang szavára *Kiskanizsán* megrázzák a gyümölcsfákat, hogy bőven teremjenek. Így

Zala

somogyi faluban is.

Magyarbánszék

faluban ilyenkor a házbéliek közül kiszalad valaki a kertbe, földet kap a kezébe, és szétszórja. Mint mondják, így majd sok kapor lesz. A szokás eredeti célzata: a fagy, dermedtség kiűzése a földből.

Versend

horvátjai ilyenkor mosakodnak.

Országszerte széles körben ismert szólás, hogy nagycsütörtökön a harangok *Rómába mennek*.^E

hagyománynak költői, mondai hajtása is van. Az 1674. év nagyszombat napján Rómában a Szent Péter-templomában a sekrestyés, amint a templom tornyába felment, ott nagy álmélkodására egy idegen öltözetű ifjat talált mély álomba merülve. Nagynehezen fölébresztették. Maga köré bámult, alig tudta megérteni, mi történt vele, amíg végre latin nyelven elmondotta, ki ő és hogyan jött ide. Neve Kopeczky Mihály, Késmárkon diák volt, és nagy vágy támadt benne az örök várost és híres templomait látni. Minthogy azt hallotta, hogy húsvétkor a harangok Rómába repülnek, ő is elhatározta, hogy a haranggal együtt megteszi ezt az utat. Felmászott tehát a késmárki toronyba, ott az öreg harang belsejébe bújt és szíjjal odakötözte magát a harang nyelvéhez. Egyszerre csak nagy rázkódást érzett, mintha kirepült volna a toronyból, mire elvesztette eszméletét. Nem is nyerte vissza előbb, amíg a *Szent Péter*

sekrestyése föl nem ébresztette. Kopeczky története nagy feltűnést keltett egész Rómában. Pártfogói akadtak, és így nem is tért vissza többé hazánkba.

Hajdani *kecskeméti* néphagyomány szerint a hírös városban még csak békével tűrik a harangok római útját, mert a református atyafiaké itthon maradt. Szegeden már nem egyszer gyújtottak föl valamilyen putrit, hogy meglássák, haza tudnak-e a harangjaik hamarjában jönni, amikor otthon baj van: tűzvész támad, meghal valaki. Ennek a hiedelemnek a szegedi hagyományvilágban nincs nyoma.

A bánáti német szülők apró gyermekeiknek ilyenkor azt mondták, hogy a harangok Máriaradnára repültek, hogy húsvéti szentgyónásukat ott ők is elvégezzék.

Dusnok „rác” gyerekeknek úgy mondja az édesanyjuk, hogy a harangok a Jézuskát gyászolni mentek Rómába. Csak úgy jönnek vissza, ha jól viselik magukat.

Makón régebben – nyilván a Csanádi püspök földesuraságára való tekintettel – a református öregtemplomban nem harangoztak e gyászos időszak alatt. A katolikusoknál szokásban lévő kerepelés helyett náluk a harangozási időben a templom előtt elhelyezett emelvényen egy-egy ember zsoltárokat énekelt.

A makai nép *bűrharang* néven emlegette őket.

Magyarbánhegyesi regula, hogy a harangok elnémulása után senkinek nem illik füttyölni, dalolni, muzsikálni, mert ezzel csak a Megváltó szenvedését növelné.

E napokban a szertartásokra való hívogatásnak, jeladásnak, de a gonoszúzásnak is ősi módja a *kereplés*, *kerepülés*, a palóc Istenmezején *kerepityelés*, Hangonyban, Szentsimonban *korpitálás*,
Püspökszenterzsébeten
pörgetés, az
északi csángóknál román jövevényszóval
tokálás,
amely egyszerre szertartás és játék a gyereknép számára.

Vág Sopron megyei faluban kereplő fiúk járják be a falut, és jelzik az elnémult harangok

helyett az időt és a csonkamise kezdetét. Nagyszombat délelőtt fáradságuk fejében tojást, pénzt szednek, amelyen megosztoznak.

Szil községben nagycsütörtökön a gyerekek szintén *kerepülnek*. A céhmester, vagyis a harangozó gyűjtötte őket össze. Kis kereplőjükkel háromfelé futottak szét a faluban. A jobbmódú fiúk talicskát töltek végig az utcákon. A kereke fogas volt, és egy rézdarab kattogott rajta. Szolgálatukért tojást kaptak, de még nem pirosat. Nagyszombaton a harang megszólalásakor viszont sípokkal szaladoztak. Az ajándékba kapott tojások fele a céhmesteré lett, felén pedig ők osztoztak. Ez nyilván összefügg a szentsírra vitt tojás hajdani, de itt-ott még élő hagyományával is. Zsi

dány

horvát kereplő gyerekei tizenketten vannak, kis közösséget alkotnak. Szolgálatukért nagyszombaton tojást kapnak.

A kerepelés *Patosfa* somogyi magyar faluban nagycsütörtök délből kezdődött, fiúgyerekek végezték. Mielőtt kerepeltek volna, mindig megkiáltották, milyen alkalomra történik:

kerepüljünk déli

(hajnali, esti)

imádságra,

vagy:

kerepüljünk első

(másodikat, harmadikat) a

létánnára.

Nagyszombaton hajnali imádságra való kerepelés után a falu minden házát sorra járják:

adjanak valamit a szegény kerepülőők számára! A

gazdasszony kérdésére, hogy mit adjon nekik, így válaszoltak:

amit elszántak.

Tojást kaptak ajándékba.

Püspökszenterzsébet baranyai faluban nagycsütörtök reggel az iskolásgyerekek kezükben a *pörgető*

néven emlegetett kereplővel egymás között felosztották a falut, és csoportokra szakadva, elindultak

pörgetni,

kerepelni. Nagypénteken pörgettek

hajnali imádságra,

majd misére első, másodikat, harmadikat, ezután déli

imádságra

végül

létániára első, másodikat, harmadikat.

Nagyszombaton a hajnali imádságra való pörgetés után minden házba bementek és ezt mondták:

pörgetünk, pörgetünk tojásokért.

Szolgálataikért mindenütt kaptak is néhány tojást, amelyen megosztottak.

A középkori *Sopronban* a templomatyja áldomással tisztelte meg azokat a híveket, akik a nagyhét folyamán gyónáshoz, áldozáshoz járultak. 1534-ben erre a célra két akó vörös bort vásárolt.

Nagycsütörtökön van a *lábmosás* (mandatum) szertartása, amelyet – mint ismeretes – a Habsburg-uralkodók is elvégeztek, tizenkét szegény öregnek megmosták a lábát. Régebben a papok minden hívük lábát megmosták. Ma már csak a székesegyházban szokásos, amikor a püspök vagy tizenhárom kanonokjáét, esetleg kispapjáét, vagy ugyanannyi szegényét mossa meg.

A liturgikus gyakorlat népi sarjadéka, hogy *Gyergyószentmiklóson* a pap tizenkét gyermek lábát mossa és csókolja meg.

Istensegítség

bukovinai székely faluban akadtak módosabb gazdák, akik tizenkét meghívott szegény ember lábát mosták meg, majd meg is vendégelték őket. Hagyományőrző

tápai, dusnoki

édesanya is megmossa ezen az estén gyermekeinek lábát. Kérdésünkre, hogy miért nem a családfő végzi, Dusnokon azt felelték, hogy régi szláv közmondás szerint az apa csak vendég a háznál, gyermekeivel az édesanyának kell törődnie.

Mielőtt a harang megsüketült volna, a *kiszombori* gazdasszony lábat mosott. A hagyomány *Budaőrs*

németségénél már kissé módosult: ezen az estén mindenkinek illik megmosnia a maga lábát.

A dévai székely házakon az andrásfalvi szülőföld hagyományaként nagycsütörtökön a kapufélfára gyephantot szoktak függeszteni. Úgy mondogatták, hogy amikor Judás Jézust elárulta, a zsidókkal megegyezett, hogy az Üdvözítő szállását a kapu oszlopára tett gyepdarabbal jelöli meg. Péter ezt megtudva, minden kapufélfára hasonlót tétetett, és így az Úr csak később jutott a poroszlók kezére. A vegetációs hagyományt nyilvánvalóan a napnak zöldcsütörtök neve is magyarázza.

A szokás *Klészse* csángóinál Szent György napján járta.

Játékosná vált a *pilátusverés*, *pilátuségetés*, szegediesen *pancilusozás* is, amelynek középkori liturgikus előzményei aligha vitathatók.

A hagyományt Dugonics András is említi: a gyermekek (főképpen Szegeden) irgalmatlan pattanásokkal verik a földet, nagypénteken gyékénnyel, és azt mondják, hogy Pilátust verik, ki Urunkat Jérusálemben felakasztotta. A szintén szegedi Somogyi Elek is szól róla: hogy nagypénteken a gyermekek a deszkákat avagy földet verik, amint közönségesen szokták mondani: a Pilátust verik, jelenti az anyaszentegyháznak Pilátus ellen fölgerjedett méltó haragját.

A liturgia összefonódhatott a mágikus gonoszűzéssel, a tavaszi vegetációt késleltető démonok megfélemlítésének szándékával is. A szokás leginkább az alkonyatkor végzett lamentációk időpontjához kapcsolódott, és a *bűnbak* keresésének ürügyén valamiképpen össze is függött velük.

Csanádapácán nagyszerdán és nagycsütörtökön délután, a Jeremiás siralmait végző, irányító pap a *Miserere mei* kezdetű zsoltár után annak jeléül, hogy a templom kárpítja Jézus halálakor kettéhasadt, megüti könyvével az oltár lépcsőjét. A nép erre botokkal esik neki a padoknak, és egy kis ideig üti őket. A szokás *Mohácson, Dunsokon, Sükösdön is* él. Mint mondogatják, azért, hogy ilyenkor Pilátus is szenvedjen, amiért elárulta, kiszolgáltatta.

Eperjesen a lamentációk előtt, még a múlt század végén is, az inasgyerekek sorra járták a kereskedők boltjait, és a tőlük összekéregedett üres ládákat, hordókat a nagytemplom elé hengergették. Amikor a lamentációnak vége volt és a plébános bent a templomban nádpálcával hármat suhintott a főoltár lépcsőjére, kint a bekormozott képű inassereg pokoli lármát csapva, bunkókkal, fustélyokkal pozdorjává zúzta a hordók, ládák hosszú sorát. Ezeknek a roncsaiból rakták össze nagyszombat reggelén a máglyát, amelyet a tűzszenteléshez gyújtottak.

Hasonló hagyományokat őrzött *Kapnikbányán* (Cavnic), *Nagybánya* és *Felsőbánya* bányászai

épe, továbbá a vegyesvallású
Szászrégen
(Reghin) is.

Tolnában több helyen a legénykék egy deszkára Pilátust ábrázoló emberi alakot rajzolnak, és templomozás után, Jeremiás siralmainak végeztével, azt verik.

Bakonybélben nagycsütörtökön este sokan kimennek, főleg legények a község határában lévő Borostyánkúthoz, és csak késő éjjel térnek haza. A kápolna mellett ilyenkor tüzet raknak. Régebben szalmából készített, favázra erősített bábut is vittek magukkal, amely szerintük Pilátust jelképezte. E bábut a tűzön elégették. Sokszor egész éjjel is elidőztek mellette, a tördelt gallyakkal folyton táplálván a lángokat. Úgy vélték, hogy amikor Jézust vallatták, az udvaron a szolgák és poroszlók is a tűznél melegedtek. Ennek emlékezetére gyújtják ők is a tüzet, Pilátust pedig azért égetik el, mert ő adta a zsidók kezébe Jézust.

Csíkkozmási (Cozmeni) szokás, hogy Jeremiás siralmi után egy gyereket kergetnek az udvar körül. Ha megfogják, megverik. Utána kiengesztelik valamivel. V *árdotfalv*
a (Csíkso
mlyó mellett) gyerekei ilyenkor a padokat verik meg. Ez a
pilátuskergetés.

Ács Gedeon református lelkész írja, hogy régebben, tehát a múlt század legelején *baranyai* kálvinista falukban némi pénz ellenében fogadtak valakit, akit nagypénteken keresztre kötözve, föl-alá hurcoltak az utcákon, miközben a járókelők szidalmazták és gúnyolódtak rajta. Mint mondogatták, így szenvedett Jézus is.

A böjtös vacsorának az Utolsó Vacsora időpontjára való tekintettel, a szegedi tanyákon *úrvacsora* n
eve járja. Országszerte emlegetnek olyan régivágású híveket, akik a vacsorától kezdve húsvéti nagymise utánig semmit magukhoz nem vettek.
Privigye
(Prievidza) szlovák népe szerint az ilyeneknek Isten minden bűnét megbocsátja.

Nagycsütörtök este, illetőleg éjszaka az idősebb asszonyok itt-ott még napjainkban is,

Jézusnak az Olajfák hegyén való virrasztása emlékeztet, vagy a Kálváriára, vagy pedig útszéli keresztekhez vonulnak. Itt a fájdalmas olvasót végzik, és alkalomhoz illő énekeket énekelnek az Úr kínszenvedéséről, Mária anyai fájdalmáról.

Jászladányban éjjel megkerülték a falut, miközben a stációt, fájdalmas olvasót végezték. *Kiskunfélegyházán*

a határbeli keresztekhez jártak. Nem a templomból indultak ki, hanem egyes háznépek állottak össze. Énekszó ilyenkor nem volt, csak csendes imádság.

Pincehely

asszonyai nagycsütörtökön este szintén teljes csöndben mentek ki a határbeli keresztekhez ájtatoskodni. Mint egyikük mondotta: mindenki a maga titkával panaszkodik az Úrnak.

Nagykátán

is magában imádkozik a nép egészen hajnalig, a templomból kiindulva a temetőben, és a falu keresztjeit járva.

Nyitra nagyker

magyar községben velejött gyermekét az édesanya biztatja, hogy próbáljon egy keveset aludni, egyúttal emlékezteti a Mester mellett elszunnyadó tanítványokra.

Garamszentbenedek

(Hronsky Benadik) szlovák asszonyai nagycsütörtök este a nyitott koporsóban lévő Krisztus-szobrot ravatalra helyezik, felvirágozzák, majd a hívek késő éjszakáig virrasztanak imádsággal és énekléssel fölötte.

Országsszerte szórványosan élő hagyomány, hogy a nagyhét utolsó napjain, továbbá húsvét éjszakáján a jámborabb hívek magányos imádságukat kertben végzik. A könyörgés, a tavaszi vegetációra való illetén áldáskeresés nyilván az Úrnak az Olajfák hegyén, illetőleg a Gecemáné kertben való imádságából, virrasztásából, továbbá Jézusnak kertész képében való megjelenéséből merített ösztönzést.

Az Olajfák hegyén magárahagyott Mestert engesztelő nagycsütörtöki virrasztás többfelé belenyúlik a késő éjszakába, sőt nagypéntek hajnalába is.

A felnőtt bátyiai napkelte előtt ki szoktak menni mosdani a Dunára vagy a közeli Vajas érre. Induláskor keresztet vetettek, egész úton imádkoztak, hátra nem fordulhattak, senkivel nem beszéltek. A vízben arcukat, lábukat mosták meg. Úgy vélték, hogy a betegséget mossák így le magukról. Üvegben azoknak is vittek, akik otthon maradtak. Ezek ebből mosdottak meg. Megfürösztték lovaikat is.

Bársonyos dunántúli népe a patakban fürdött már nagycsütörtök este. Úgy vélték, hogy ezzel minden betegségtől megszabadulnak.

Szeged népe régebben a Tiszára szótlanul járt le mosakodni. A beteg kisgyermekeket is levitték, hogy a bajt lemossák róluk.

A múlt század derekán hajnalban három óra felé a szegedi legények sorba kukorékolva költöttek föl a fürdéshez az alvókat. A szokásba nyilván belejátszott az ismeretes evangéliumi hagyomány is: megszólalt a kakas, amikor Péter a Mesterét megtagadta.

Litke palócai nagycsütörtök este a templomban virrasztottak. Már hajnalodott, mikorra végeztek. Utána a Káposztáspatakban megmosdottak. A vizet most *rózsavíz* néven emlegették. Hazaérve, edényekkel tértek vissza a patakhoz, hogy azoknak is vigyenek rózsavizet, akik éjszaka otthon maradtak. A felső-Ipolyvidéken,

Galsa

(Holiša) táján éjfél után minden épkézláb ember a patakra siet. A vödröket, kancsókat összeverik, zajt ütnek, hogy a mélyen alvókat is fölébresszék, pontosabban: a gonosz szellemeket elriasszák vele. A béresek a lovakat vezetik és megúsztatják. Az ilyen ló sem kehes, sem békás nem lesz, a szőre pedig mindig ragyogó tiszta marad. Véges-végig a folyó partján félig, vagy egészen levetkőzött emberek kurjongatva, lármázva mosdanak. Az asszonyok csak az arcukat mossák meg. A legények közül legfrissebbnek azt tartják, aki ilyenkor meg is fürdik. A mosakodás végeztével csöndesen hazamennek, mindenki vizet visz magával. Ebben mosakodnak másnap, sőt a húsvéti ünnepek alatt is.

Mezőkövesd hagyománya szerint a házat napkölte előtt a *Kánya* patakról hozott vízzel szokták körülöccsolni gonoszok ellen. Meg is mosdottak benne. A szentelést húsvét hajnalán – most már szenteltvízzel – megismételték. A közeli

Szíhalom

faluban is visznek a

Rima

patakról vizet, hogy megmosakodjanak benne.

Szil

soproni faluban a gyerekeket azért fürdetik meg a patakból merített vízben, hogy a nyáron majd bele ne fulladjanak.

Domaházán

az ilyen víznek

szólatlan víz a

neve.

Hajnalban szokták a *férgeket* is kiűzni a házból. A féregűzés szótlanul, néha lármával, olykor meztelenül történik, hogy a gonosz szellemet, amely a paradicsomi kígyó módjára csúszómászó férgekben lappang, annál biztosabban el lehessen riasztani.

Szeged-Alsóvároson

a ház összes helyiségeit kisöprik, a férgeket jelképező szemetet kiviszik az utcára és a kocsinyomon túl öntik ki. A

Felső-Ipolyvidéken

napfölkelte előtt a gazda, vagy a gazdaasszony bal kezével, a házzal ellentétes irányban körülséri a portát, hogy megszabaduljon a kártevő állatoktól.

Göcsejben

egyesek a házat kora hajnalban meztelenül, kezükben pálcával fenyegetve körülfutják, hogy a férgektől megszabadítsák. Közben ezt mondják:

patkányok, csótányok, egerek, poloskák oda menjete, ahol füstös kéményt láttok! Ez

a mondás azt az ősi, sokfelé még ma is élő hagyományt tükrözi, hogy nagypénteken a tűz az Üdvözítő halálának emlékezetére minden háznál kialudt. Aki azonban vakmerőségében mégis begyűjt, megérdemli, hogy a férgek ellepjék.

Székesfehérvár-Felsőváros parasztpolgársága nagycsütörtökön éjjel a ház kútjából merített vizet. Hajnalban mindenki ezzel mosta meg a szemét.

Zagyvarékás méhészei nagypénteken folyóvizet adnak a méheknek, hogy frissebben gyűjtsenek.

Az evangélikus tirpák asszonyok nagycsütörtök éjszakáján a Gecemáné emlékezetére a virágoskertben imádkozgattak, a férfiak pedig hasonló céllal valami rejtettebb helyet kerestek föl. Utána frissen merített vízben mosakodtak meg. A jószágot is megöntözték. A tisztálkodó hagyomány a békési evangélikus szlovákság körében is elevenen élt.

Irodalom:

[B´lint S´ndor: Kar´csony, húsv´t, pünkösd](#)

[Magyar N´prajz VII. Folklór 3: Nagyh´t](#)

Nagycsütörtök

Írta: Benedek Csaba

2020. április 09. csütörtök, 18:50 - Módosítás: 2020. április 10. péntek, 10:50

[Nyelv & tudomány](#) : Nagycsütörtök, nagypéntek, nagyszombat